

ОМБУДСМАН НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

**Публична лекция на омбудсмана Мая Манолова на тема
„Ролята на омбудсмана за защита на икономическите права на
гражданите в условията на пазарна икономика“**

16 април 2018 г., УНСС

Студенти, представители на академичната общност, но също така представители на държавните институции, на бизнеса в УНСС.

Казвам, че приех с удоволствие, не само защото, както знаете и както беше отбелязано, съм възпитаник на УНСС, т.е. аз съм част от Вас, част от тази общност, която е в тази зала, но и защото от собствен опит знам, че критичното мислене, креативният дух, които живеят в тази сграда са онзи стимул за раждане на големите идеи, на големите решения на най-важните проблеми на българското общество. А омбудсманът е там, където са проблемите, особено когото тези проблеми се отнасят до социалната справедливост, до правата и до достойнството на българските граждани.

Отдавна вече, надявам се, е демодне шеговитото определение за омбудсмана, че е „арменският поп“ на държавата, не само защото по правило свещенослужителите са мъже, както е видно аз съм жена – първата жена омбудсман в Република България, а и защото много се надявам, че с моя екип успяхме да докажем, че омбудсманската институция не е просто институцията, пред която можеш да се оплачеш, институция която може да огласи високо и безкомпромисно твоя проблем, но и институция, която решава проблемите. Също така се надявам, че вече е в историята и едно друго клише, а именно, че омбудсманът няма достатъчно правомощия, че няма никакви правомощия, че от омбудсмана нищо не зависи, така че той с нищо не може да Ви помогне. Мисля, че за тези две години и вече половина с моя екип доказахме как работи всяко едно от правомощията на омбудсмана и най-вече, най-ценното авторитетът и влиянието, които доверието на хората дават на институцията. Това е разковничето на нашата сила да решаваме проблемите на гражданите.

Днес с тази публичната лекция искам да привлека Вашето внимание към един от важните приоритети на институцията на омбудсмана – защитата на

социалните и на икономическите права на българските граждани, защото това е най-близко, в унисон на Вашия форум – от една страна и защото от друга страна, всъщност държавата има своя ангажимент да осигури нормативни и административни предпоставки за реализацията на тези изключително важни права на българските граждани.

Всъщност, до скоро имаше големи спорове по отношение на това дали омбудсманът има право да защитава икономическите права на българските граждани. Аргументите на противниците на тази защита се свеждаха до това, че видите ли, това са частноправни отношения, че това са отношения на гражданите с частноправни субекти, в които омбудсманът не трябва да се намесва. Но всъщност, частноправни субекти са работодателите на работниците, частноправни субекти са някои от монополните дружества, частноправни субекти са банките, бързите кредити, колекторите, застрахователните компании, т.е. ако се бях съгласила с това разбиране означаваше да лиша гражданите от най-важната за тях защита, а именно защитата срещу силните на днешния ден.

Така че, аз естествено не се съобразих с тези гласове и от първия момент, в който встъпих в длъжност защитавам гражданите срещу всички тези силни икономически субекти и заради моето разбиране, че социално-икономическите права са част от общия ареал от универсални права, с които разполагат българските граждани и естествено мястото на омбудсмана е в тяхната защита.

Всъщност, в този смисъл е и чл. 91а от българската конституция, който казва, че омбудсманът се застъпва за правата и свободите на българските граждани, без да прави изключения на някои права. Но всъщност истината е, че проблемите с правомощията на институцията от една страна произтичаха от конкретния интерес на някои икономически субекти. Естествено, че банките, работодателските организации, колекторските фирми, частните съдебни изпълнители, яко щете, имат интерес да кажат – да, омбудсманът е до тук, той няма право да се намесва в нашите отношения с граждани. А от друга страна Законът за омбудсмана, по начинът, по който беше написан, наистина изброяваше отношенията и субектите по отношение, на които омбудсманът можеше да се произнася и там на преден план бяха органите на власт, различните администрации, включително доставчиците на обществени услуги, но не и частноправните субекти. Така че се наложи да инициирам законодателни промени, които вече повече от месец, вече близо два месеца са факт и вече ясно и изрично в закона е казано, че омбудсманът има право да защитава гражданите и от частноправните субекти.

Бих искала, тъй като все пак сме в зала „Тържествена“ на университета, тук има и студенти юристи, както разбрах, да кажа няколко думи за социално-

икономическите права, малко теория и малко история, ако прекаля очаквам да ми дадете по подходящ начин знак.

Правната доктрина определя социално-икономическите права като съпричастни права, с което ги разграничава от отбранителните права. Според класическата дефиниция на големия теоретик на правото Гьорк Йеминек всяка личност има 4 статуса. Първият, е подчиненият статус и това е институтът на гражданството. Вторият, е активният статус – това са правата, които са свързани с участието на граждани в политическия живот. Това е правото на избори, на формирането на държавната власт. Третият статус, е т.нар. негативен статус – това са свободата на гражданина, в която държавата няма право да се намесва. Тук са т.нар. отбранителни права – лична неприкосновеност, свобода на изразяване, свобода на словото, свобода на съвестта, свобода на вероизповеданията, свобода на сдружаване – все важни човешки права. Икономическите и социалните права на гражданите са в т. нар. позитивен статус – четвъртият статус на личността и фактически те дефинират възможностите на гражданите да изискват от държавата да провежда политики, с които да подобрява икономическото и социалното положение на населението и това са т. нар права – изисквания. Тяхната реализация е свързана с активната роля на органите на властта по отношение на социалното осигуряване, на трудовите права, на здравословните и безопасни условия на труд и пр. Естествено тук е мястото на институцията на омбудсмана да накара всички тези държавни органи, всички тези институции да си свършат работата по осигуряване на ефективното реализиране на социалните и икономическите права на гражданите.

Малко история – в новата ни история еволюцията на конституционализма започва реално с идеята за ограничаване на властта на държавата и гарантиране свободата на отделната личност. За това през периода между Френската и Американската революции и Втората световна война отношенията държава – гражданин се подчиняват на генералната концепция за ролята на държавата, което означава, че на преден план са т.нар. отбранителни права, сред които основно е правото на лична свобода, зоната на лична свобода, която неприкосновена за държавна намеса.

Всъщност, важен компонент в зоната на личната свобода е свободната стопанска инициатива, затова и в либералната демокрация водещото разбиране е за ненамеса на държавата в личната сфера, в сферата на личността и в икономиката.

За времето си това е била една наистина модерна и напредничава концепция, защото е позволила елегантното преминаване от ерата на абсолютната монархична власт и на феодализма, в които личността е в подчинено положение спрямо държавната власт. В модерната епоха, в която се приема, че властта произтича от националната общност, от суверена, от народа и че гражданинът има

своите права и своята автономия по отношение на властта. С времето обаче се оказва, че тази либерална теория, че само либералните права не са достатъчни за създаване на една устойчива общност и на икономически и социален прогрес, на икономическо благоденствие, на достатъчно зачитане на достойнството на гражданите. Всъщност, тя стимулира огромни социални неравенства, социални вълнения и понижаване качеството на живот за огромни групи хора. Бедността и социалната несигурност, които произтичат от едно такова разбиране, от една такава концепция и такива политики, всъщност се превръщат в заплаха за свободата и за реално препятствие пред обществения напредък. За това и след Втората световна война вече се формират принципите на демократичния конституционализъм, според които освен индивидуалната свобода, свободата на личността трябва да бъде гарантирана и на конституционно ново е важно да се провеждат целенасочени политики за осигуряване на социален напредък. И тук идва всъщност истинското издигане на пиедестал на икономическите и социалните права на гражданите.

Извадила съм различни международни актове, от които можете да се информирате за развитието на тази концепция. Това, което само ще си позволя да кажа е, че в България това разбиране е закрепено в конституцията като конституционен принцип на социалната държава, българската е социална държава. Тук не трябва да се бърка социална със социалистическа, каквито всъщност доста неграмотни гласове се чуваха по време на дебатите в Седмото Велико народно събрание и приемането на новата българска конституция, защото социалната държава означава, че социалната справедливост трябва да бъде водеща тема в държавата, наравно с върховенството на правото. Означава също така ангажимент и то на конституционно ниво, държавата да провежда политики, които да осигуряват икономическо благоденствие на обществото и които да гарантират изпълването с реално съдържание на икономическите и социални права на гражданите.

Този вид права - икономическите и социалните, както и казах в началото, са абсолютно равностойни на другите права - на гражданските и политическите права, т.е. са една важна равностойна част от универсалния комплекс от човешки права. Тук трябва да кажа, съвсем честно, че всъщност по това се различава европейският социален модел от американското разбиране за социална политика, защото според американската правна система социалните и икономическите права на гражданите са второстепенни права, те са в подчинено положение спрямо другите права, по причина, че не могат да бъдат защитени първо по съдебен ред и второ – според американското разбиране те зависят от икономическите възможности на държавата. Слава Богу, в българската правна доктрина и според българската конституция това не е така. За тези от Вас, които се интересуват от повече от темата бих препоръчала Решение №2 на Конституционния съд от 2006

г., според което ясно е казано, че социалните и икономическите права са равностойни и са част от комплекса от универсални права, с които разполагат българските граждани.

Очертах тези исторически и теоретични щрихи и за да докажа, че икономическите и социалните права, които и според българската конституция са изведени наравно с гражданските и с политическите права, са изключително важни и че естествено ролята на омбудсмана като защитник на правата на гражданите е доста сериозна и в защитата, именно на тези права.

За това аз лично не бях особено изненадана, когато преди близо десетина дни в институцията на омбудсмана дойдоха лично четиримата шефове на работодателски организации. Познават ги – г-н Кирил Домусчиев, г-н Васил Велев, г-н Цветан Симеонов, г-н Божидар Данев, за да поискат подкрепа, помощ и съдействие от омбудсмана по една тема, която те дефинираха като важна за тях в качеството им на физически лица, но и за техните работодателски организации. Темата е цената на тока и ролята на договорите, които българската държава е сключила с американски инвеститори за т. нар. „американски централи“ за преференциално изкупуване на ел. енергия, която се произвежда от тези централи. Т.е. противно на очакването, че към омбудсмана се обръщат само най-бедните, уязвимите, бедстващите български граждани, четирима от най-богатите хора в България също дойдоха в институцията на омбудсмана, за да поискат помощ и подкрепа по този изключително важен казус.

Тук отново на пръв поглед, ролята на омбудсмана е трудна за дефиниране, тъй като става дума за търговски отношения. През 2001 г. българската държава е сключила тези договори с американски инвеститори и се е задължила повече от 25 г. да купува, ток, произведен от тези централи ток, на преференциални цени. Изключително високи цени, според работодателските организации на 3 пъти по-високи цени от пазарните, което в крайна сметка се отразява на цената на тока и на всяко българско домакинство.

Така че, естествено аз влязох в своите функции и правомощия и съм впрегнала целия арсенал от такива, за да накарам институциите да се намесят в тези казуси, при това да го направят публично и прозрачно и да знаят българските граждани в крайна сметка защо цената на ел. енергията е толкова висока.

А пък конституционното отношение да се включи в този казус е в чл. 19 ал. 2 от Конституцията, който обикновено се чете до половината, без последните му думи, знаете че това е текстът, който казва, че законът трябва да гарантира на всички граждани и на всички юридически лица еднакви правни условия за стопанска дейност, като предотвратява злоупотребата с монополизма, нелоялната конкуренция и защитава потребителя. Т.е. защитата на потребителите, а такива са 7 млн. български граждани – е изведена и от Конституцията като условие за осигуряването на еднакви правни условия за стопанска дейност на всеки един

субект, на всеки един инвеститор. Всъщност тук е правната конструкция, върху която стъпих, за да се намеся по казуса с „американските централи“. Много се надявам, че ще успее да зъбера всички български институции около една маса. Всъщност може да попитате утре, ако темата Ви интересува и министъра на енергетиката за тези договори, ще предприеме ли българската държава някакви стъпки все пак за тяхното предоговаряне, или направо за тяхното прекратяване и как ще се гарантира националният интерес, така че тези предоговаряния и това прекратяване на договорите да не е нито за сметката на огромни неустойки, които са заложили в самите договори, които могат да произтекат от един евентуален арбитраж във Вашингтон, както е записано в договорите, или пък как се случва процедурата пред Европейската комисия, която би могла да се произнесе за наличието в този казус на нерегламентирана държавна помощ по отношение на тези „американски централи“. Но така или иначе, очакването и на четирима от най-богатите българи, на работодателските организации е омбудсманът да реши този казус, който е важен за бизнеса и за българските граждани.

Няколко думи за по-важните приоритети в защита на икономическите и на социалните права на българските граждани.

Безспорно на първо място през последните години стои защитата правото на труд, на справедливо възнаграждение и на здравословни и безопасни условия на труд за българските граждани. Факт е, че нелицеприятната реалност в нашата пазарна икономика е свързана с реална експлоатация на човешки труд, с десетки, стотици случаи, в които работодатели не плащат заплатите на своите работници, не внасят осигуровки, не осигуряват безопасни и здравословни условия на труд, срещат се случаи на работа - на трудова дейност изобщо без трудови договори, на неуважително и безобразно отношение към собствения персонал. На практика институцията ми беше залята от жалби от хора, които с месеци не са си получавали заплатите, на хора, които работодателят им образно казано е подал, заедно с инвентара на друг инвеститор, обикновено социално слаб гражданин или направо да го кажем – на клошар, от който те са принудени да си търсят заработените пари.

Жалбите бяха от цялата страна – Оброчище, Дупница, Бобов дол, Пазарджик, Плевен, Русе, Пловдив, Варна – случаи на експлоатация на труд и на неплащане на работни заплати. Наложил се в някои от случаите, включително да вляза под земята в Бобов дол, където работниците стачкуваха за своите заплати и след 8-часов престой, след като и аз казах, че няма да изляза, докато не им се плати дължимото в крайна сметка работодателят да се размърда и да си плати дължимите заплати.

Всъщност това аз нарекох „модерно робство“, въпреки протестите на част от работодателските организации и на едрия бизнес, защото какво е да работиш без пари? Едно време в България са му казвали ангария, а днес работата, трудът без

заплащане си е робство, защото обрича работниците и техните семейства на глад и на мизерия, нещо в което омбудсманът трябваше да се намеси.

Изключително интересно е, че в никой от тези случаи, в които аз отидох в Бобов дол, Оброчище, или в русенската корабостроителница, или в цеховете в Пазарджик не се намери работодател, който да каже - ало Вие нямате право да се намесвате в отношенията с частноправни субекти, това е частно предприятие, в което институцията, която не е регламентирана като „Инспекцията по труда, например, няма работа. Според мен никой от тях не го направи по една проста причина – не защото омбудсманът е някаква институция на пиедестал, а защото всеки един от тях си даваше сметка, че аз съм права, че каузата, за която се боря е справедлива, че техните работници трябва да бъдат защитени и че в крайна сметка няма да ес откажа до момента, в който те не си получат дължимото.

Така се наложи да внесе законодателни промени, които да прекратят „модерното робство“ и след 1 година натиск върху парламента работодател вече не може да си прехвърли фирмата, образно казано да я „продаде“ на клошар без да си е платил на работниците. Тук също имаше много сериозни атаки от страна основно на бизнеса видите ли, че по този начин поставям работниците в привилегировано отношение, че те са имали повече правомощия от останалите кредитори, което е една абсурдна теза, една абсурдна теория. Защото банките във всички случаи успяват да си получат парите и от фирмите, и от гражданите, същото е с останалите фирми, докато този, който има нужда от подкрепа е работникът. Това беше ангажиментът, който аз трябваше да реализирам докрай.

Всъщност, благодарение на тези промени образно казан е „развързан“ за гражданите и Фондът за гарантиране на вземания при фалит на предприятия, защото това беше един друг парадокс в българската действителност – събрани са 257 млн. лв. от вноски от работодатели, които да подкрепят работниците в случаите на фалит на техните фирми, но тези пари стоят заключени, заради безумни правила в закона, заради административни пречки и хората не могат да получат това, което е длъжна държавата да ги гарантира. Слава Богу в резултат на промените, които бяха направени по мое предложение хората ще могат да получат вече неизплатените им заплати от този Фонд. Всъщност, за два месеца има подадени повече от 3 500 заявления за хора, на които се дължат пари, а утре с моя екип сме в Пловдив, където има 200 души, чиито работодател, след великденските празници, просто е въртнал ключа и им е казал, че не може да им плати заплатите, че е пред фалит, да си гледат работата.

Мисля, че на това трябва не просто да се сложи точка, не просто да има законодателни промени, но трябва да има обществена нетърпимост към подобно поведение и работата на омбудсмана е да създаде предпоставки и за това.

Друг важен приоритет в моята работа е битката на гражданите срещу монополите, срещу злоупотребите на монополите. Монополите това са знаете –

топлофикациите, ВиК-тата, енергоразпределителните дружества, мобилните оператори – всички, които имат неограничена власт над потребителите. Защото ясно е, че гражданинът трябва да има ток, трябва да има вода, няма избор да се откаже от услугите на „Топлофикация“ и от позицията на силата във всички тези правоотношения хората просто имат нужда от конкретна и от реална защита. Всъщност, тези битки са и най-сложните и тук бих могла да дам пример и с моя най-сериозен и икономически силен опонент – столичната „Топлофикация“, която при това се ползва с пълна политическа протекция от страна на Столичния общински съвет, който е неин принципал. Но всъщност и когато беше държавна – по същия начин, друг цвят власт през държавната политика ѝ оказваше своята безрезервна подкрепа и образно казано ѝ опъваше политически чадър.

В момента гражданите са в условията на феодални отношения с „Топлофикация“. Ако живееш в панелно жилище, пък даже и в новите кооперации, които се строят в София – ако живееш в сграда „етажна собственост“ казано по общо, искаш или не, ти си длъжен да ползваш услугите на „Топлофикация“, даже и да не ги ползваш тези услуги, ти си длъжен да плащаш такса „сградна инсталация“, просто защото така е написан законът, даже и да си си махнал радиаторите, даже и да живееш на последния етаж, където никакви тръби не минават през твоя апартамент, ти просто си длъжен да плащаш. При това „сградна инсталация“ се формира по начин, по който представлява повече от половината от сметката.

Заедно с граждански организации атакувахме методиката на тази такса „сградна инсталация“ и от миналата седмица има решение, с което уважават нашите аргументи и методиката, формулата на такса „сградна инсталация“ е отменена от съда. Сега просто трябва да убедим министъра да не обжалва това решение.

Битката с „Топлофикация“ е изключително сложна, защото всичко което опитах пред КС, Върховен административен съд, парламентарната комисия по енергетика, министър на енергетиката, КЕВР, всичките тези опити удариха на камък, всичките тези институции винаги вземат страната на монополиста, в случая на „Топлофикация“ и на гражданина остава да се оплаче на омбудсмана.

Все пак имаме и своите победи, това което успяхме да направим е да намалим 6 пъти таксата за юрисконсултски възнаграждения, които събираха юристите на „Топлофикация“.

Всъщност, „Топлофикация“ освен, че печели от събирането на такси „сградна инсталация“ и скъпото продаване на произвежданата топлинна енергия до миналата година печелеше и от юрисконсултски възнаграждения за нейните юристи. Беше се превърнала в юридическа кантора, която караше своите клиенти да ѝ плащат юридически разноски, така само за 2015 г. от 21 000 заведени дела, бяха спечелили 15 млн. лв. от юрисконсултски. Аз ги разобличих за това, че те

завеждаха дела срещу свои клиенти само заради таксата „юрисконсулт“. Виждала съм, имаше стотици дела, заведени за 0.80 ст., за 1 лв., за 2.50 лв., за 7 лв., върху които те си начисляваха веднъж 300 лв. юрисконсулт пред Софийски районен съд, втори път 350 лв., ако гражданинът възрази и трети път 300 лв. за образуване на дело пред ЧСИ, т.е. по едни 1 000 лв. на всеки 1.50 лв. за юридически услуги, които гражданинът не е поискал.

Това което успяхме да направим е да накараме парламента тези 300 – 350 – 300 лв. да ги намали на 50 – 50 – 50 лв., което все пак е нещо.

Друга важна битка като казах частни съдебни изпълнители е друго важно, да го кръстим трето поред - направление, приоритет в моята работа, в областта на икономическите и социалните права – това е битката с ЧСИ. Не знам дали сте се сблъскали с огромните правомощия, които имат ЧСИ, но е факт, че институцията беше затрупана с жалби на граждани срещу тях. Само за миналата година, тъй като наскоро направих анализ за работата на омбудсмана за 2017 г. са подадени 1 752 срещу ЧСИ. Какви бяха най-общо казусите? Първо, в случаи, в които гражданинът е осъден без да знае. Всъщност, той даже би си пратил някое задължение, но системата даваше възможност по заповедното производство, гражданинът да бъде осъден, без да знае, без надлежно да бъде уведомен и призован за съдебния процес.

Второ, гражданите, осъдени без да знаят, много често една сутрин се събуждаха с блокирани сметки и със запорирано цялото имущество, а някои при опитите си да си изтеглят сума от банкомат установяваха, че по някаква причина картата им е блокирана и след това се оказваше, че са осъдени без да знаят и ЧСИ им е запорирал сметките, като освен сметките за малки дългове от по 100 лв., аз съм била свидетел, как се запорират автомобили, налагат се възбрани на апартаменти в столицата, включително и на земеделски земи.

Третият проблем на гражданите беше свързан с това, че таксите на самите ЧСИ са изключително високи и не правят разлика реално колко голям е дългът, който се събира.

Например, при един дълг от 100 лв. само от запорите в банки, тъй като има 30 банки, по 15 лв. на запор, го сметнете само от запор на банки какво се случва – по няколко стотин лв. минимум ЧСИ събираха за реализацията на дълг под 100 лв.

Следващата много, много голяма несправедливост беше възможността да ти продадат имота в едно такова изпълнително производство, без да можеш да обжалваш оценката. Т.е. оценяват един апартамент в центъра на София около данъчната му оценка или много по-ниско, примерно за 20 000 и го продават за 20 000 лв. и просто неможеш да възразиш срещу това на каква цена се продава твоят имот, за да бъде удовлетворено искане, което е пред ЧСИ.

Бях наясно, че ЧСИ имат много силно лоби също в различни институции, просто защото те са икономически много силни.

Например, има техни кантори, които реализират по десетки милиони лв. годишно, това го казвам и за студентите-юристи да се ориентират към доходните професии. Бях наясно, че има един много силен икономически противник, който ще даде мило и драго по никакъв начин да не му пострадат приходите, но в крайна сметка след една година разправи в парламента, депутатите бяха убедени, че трябва да бъдат направени промени. Вече Слава Богу в резултат на тази намеса, гражданинът не може да бъде съден без да знае, гражданинът може да си плати още в съдебния процес, т.е. изобщо да не стига до ЧСИ, особено за малки дългове. Няма право ЧСИ да налагат непропорционални запори и възбрани върху имуществото на длъжника, техните такси са драстично намалени и накрая гражданинът има възможност да оспори оценката на неговите вещи, които се изнасят на публична продажба, включително и на неговите недвижими имоти. Мисля, че така нещата поне на първа стъпка са регулирани по един малко по-справедлив начин.

Следващият приоритет в моята работа по отношение защита на икономическите права на гражданите е инициативата за ограничаване на свръх привилегиите на банките. Всъщност, не знам дали сте се замисляли и сте си давали сметка, че банките са единственият субект, който може да те осъди, без съдебен процес и без да доказва нищо. Достатъчно е банката пред съда да представи извлечения от сметки, за да се сдобие с изпълнителен лист, да ти блокира цялото имущество и да го разпродаде. Независимо от това дали ти дължиш, това което банката претендира.

Всички аргументи от сорта, че банките не грешат, че банките имат много ясно счетоводство, просто не издържат, защото няма субект, който да не греши - дали кредита наистина е предсрочно изискуем, дали са отчетени всички вноски, които гражданина е направил, дали правилно са пресметнати лихвите – всичко това са въпроси, които няма как един гражданин, който е осъден от банка да не си задава. Аз съм го казала съвсем честно и на Асоциацията на банките, включително и на г-н Андронов, че да просто отмяната на прословутия чл. 417 не е добро решение, защото ще прати всички спорове на клиенти с банки на съдебни процеси на три инстанции, ще се точат с години – 2, 3, 4, 5 години, от което и гражданинът не печели, защото ще се натрупат лихви, разноски, вещи лица, адвокати, юрисконсулти. Банката също не печели, защото по-трудно ще си събира вземанията и в крайна сметка това ще се отрази върху цената на кредитирането, т.е. отново сметката ще я плати гражданинът. Но пък от друга страна – режимът, който е в момента дава абсолютна свобода, без изобщо да има проверка на това доколко коректна е претенцията на банката, също не е добро решение. И в момента с екип от експерти правим проучване на европейските практики и това, което сме установили до момента е, че подобни привилегии банките нямат в нито една европейска страна. Т.е. трябва да има механизъм, може би подобен на този,

който измислихме за обжалването на оценките на имотите в едно изпълнително производство, което да е преди представянето на претенцията на банката, но да се провери сметката и гражданинът да е сигурен, че това, което му се иска и е записано в изпълнителния лист наистина се дължи, а не че може да е станал обект на волна или неволна грешка.

И понеже става дума за банки – това е най-належащият проблем, но като цяло обикновеното внушение, нежеланието за повече уважение към клиентите, за повече отстъпки, за предоговаряне на кредитите, изобщо поведението на банките спрямо гражданите е един от другите изключително сериозни проблеми, които има в българското общество и които всъщност ни отвеждат към следващия приоритет от моята работа – а той е свързан с необходимостта от приемане на Закон за частния фалит.

Аз съм си извадила тук малко числа. Всъщност, в България има по данни и то на Централния кредитен регистър на БНБ, в момента 4 млн. 991 изтеглени кредити, близо 5 млн. кредити към банки, бързи кредити, лизингови компании, нефинансови банкови институции, от които 12,1% са необслужвани или лоши, т.е. около 600 000 от получените кредити са лоши. Това е близо 4 пъти по-високо процент от средноевропейския, защото като цяло общите случаи на необслужвани или лоши кредити от всички заеми, не само на граждани, но и от фирми е 12,1% срещу около 4% за ЕС.

Очакването на 81% от българските граждани, това е от специално проучване, е да бъде създаден Закон за частния фалит, Закон за гражданската несъстоятелност. Закон, който реално да подкрепи хората, които са в неплатежоспособност и в невъзможност да си обслужват дълговете към банки, небанкови финансови институции, но и битовите сметки към различните видове монополисти, защото и това е проблем за българското общество.

Отново България е единствената страна, която няма такова законодателство. Няма друга страна в ЕС, която да няма Закон за частния фалит. Защо, каква би била целта на този закон, изобщо какви са проблемите, които създава високата неплатежоспособност на българските граждани? От една страна много често това е равно на гражданска смърт за вечния длъжник, за човек, който не може да си обслужва кредита. Защото, за да се скрие от своите кредитори или минава в „сивата икономика“, за да няма какво да му се запорира, тъй като всичките му приходи отиват за обслужване на дълга, или директно със семейството си през Терминал 2 емигрира от България, което е проблем за неговото семейство. Той работи в условията на „сива икономика“ – няма осигуровки, здравни, пенсионни и пр., няма перспектива за развитие. Това е проблем за неговите кредитори, защото той се е скрил и те не могат нищо да си приберат. Това е проблем за обществото, но това даже, ако щете е проблем и за държавната хазна, защото този поток, който се стимулира към „сивата икономика“,

нескончаем поток е проблем, ако щете и за финансовия министър, който няма интерес да се работи на „черно“ и да няма приходи в държавната хазна. Така че на цялата съпротива, отново от всички – банки, работодателски организации, фирми за бързи кредити, колектори – на цялата съпротива срещу приемането на такъв закон, моят отговор е, че това освен, че от една страна ще даде втори шанс на вечните длъжници, но от друга страна ще даде възможност и на кредиторите за справедливо удовлетворение на техните вземания. Просто гражданинът ще има една процедура, чрез която отива в съд, започва производство по несъстоятелност, прави се погасителен план, който е за няколко години, опрощава му се някаква част от неговия дълг, или ако няма доходи се разпродава наличното имущество, пак се прави погасителен план или ако няма нищо се обявява в несъстоятелност, но в следващите 10 г. е под контрол на съда и неговите кредитори, така че ако има доходи да връща някаква част от тях на своите кредитори.

Мисля, че след приемането му това би било едно справедливо решение, което наистина да даде втори шанс на българските граждани.

Аз мисля да приключавам с лекцията. Накрая ще си позволя само да кажа и няколко думи за подхода на институцията. Благодаря за оценката, която професора направи за работата на институцията, но наистина в защитата не само на социално-икономическите права, но изобщо на правата на българските граждани, институцията се опитва да бъде проактивен фактор. Т.е. ние не очакваме да бъдем залети с жалби или постфактум да се информираме за даден проблем на българските граждани. Непрекъснато, колкото и да е малък нашият екип, се опитваме да осъществяваме мониторинг в работата на институциите, най-вече по отношение на това как тяхната дейност се отнася, влияе на правата на българските граждани и да действаме по метода на ранното предупреждение. Ето така по метода на ранното предупреждение, аз в момента съм идентифицирала един проблем, който тепърва ще възникне и това е намерението на правителството да увеличи със 100 лева т. нар „екотакси“ за първоначална регистрация на автомобили. Всъщност, аз понеже съм имала възможност да се занимавам с разследване на тази тема – това е първоначалната такса, която всеки плаща, когато си внася кола от вън, т.е. когато за първи път е регистрира. Може би е Вие, както останалите граждани, си мислите, че тази „екотакса“, която се плаща обикновено в гишета, разположени около КАТ, са пари, които отиват в бюджета на държавата и имат за цел да осигурят повече чист въздух, повече чиста вода, изобщо – отиват за екология. Нищо подобно, това са пари, които отиват в две частни фирми, които ги събират и срещу, които те имат задължение, когато Вашият автомобил ще бъде снет от отчет, дерегистриран, т.е. когато съвсем се амортизира, ще трябва да се рециклира и един вид това е Ваш договор с тези две асоциации да Ви рециклират евентуално автомобила, в момента, в който Вие

ще го бракувате. Има една дребна подробност, че самата дейност по рециклиране е доходоносна за тези, които я извършват и когато стигнете до момента да си дадете за рециклиране автомобила, винаги ще се намери фирма, която да Ви плати за това. Така че, това плащане на 5.85 лв., което сега се предлага да стане 375 лв. е абсолютно ненужно, предвид и това, че те един вид предварително пращат една дейност, която сама по себе си е икономически високо доходна. Всъщност, аз повдигнах темата, писах препоръки до парламента, защото като капак на всичко това в закона е записано, че тези асоциации, които събират тези пари, които всеки плаща, когато си регистрира автомобила, не са длъжни да дават информация за това как са похарчили парите. Внасяте, става дума за едни 60 млн., сега като се увеличи с още сто тази такса, ще станат едни 100 млн., които би следвало с тях да се инвестира в някакви супер дейности на тези фирми, аз лично съм се убедила, че това не е така, пък и самата дейност си е икономически изгодна. Подозирам, че ще възникне проблем с това намерение и съм подготвила съответните препоръки, просто това да не се случва.

Тъй като аз разбирам своята работа най-вече като мисия в защита на слабите, беззащитните, обезправените, онеправданите, но също така и в защита на правата на абсолютно всички български граждани – от клошаря, който в края на миналата година беше в институцията с молба да помогнем да си регистрира адрес, за да получи лична карта, да получава социални помощи, да го запишем в обществена трапезария, от клошаря – до четиримата шефове на работодателски организации, които аз броя сред най-богатите хора в държавата.

Така че, омбудсманът наистина има много работа в защита на граждански права. Така, пред скоби, мисля, че и аз се убедих, изнасяйки тази лекция, че социално-икономическите права в бедна държава като България са може даже най-важните права, или такива, които имат най-голяма нужда от защита. Не най-важните, тъй като и политическите, и гражданските са важни, но може би правата, които имат най-голяма нужда от защита и не е изненадващо, че на тях моят екип е посветил една голяма част от енергията и от своето внимание.